Український Голос
ДРУГА ЧАСТИНА
СТОРІНКИ 9–12

ЛІТЕРАТУРА, НАУКА, МИСТЕЦТВО

Ukrainian Voice
SECOND SECTION
PAGES 9–12

ВІДМІЧУЮЧИ 100-РІЧЧЯ КАНАДИ ПРИСВЯЧУЄМО НАШУ ЛИПНЕВУ „ЛІТЕРАТУРНУ СТОРІНКУ", ПЕРШИМ НАШИМ ПІОНЕРСЬКИМ ПИСЬМЕННИКАМ В КАНАДІ. БІЛЬШІСТЬ ТИХ МАТЕРІЯЛІВ ДІСТАЛИ МИ З АРХІВУ Д-РА М. МАРУНЧАКА.
РЕДАКЦІЯ.

Олександер Роїк

ДО БІОГРАФІЇ САВИ ЧЕРНЕЦЬКОГО (1874–1934)

Інтенсивні та оригінальні досліди д-ра Михайла Марунчака з Вінніпеґу над періодом ранньої української піонерської поезії в Канаді наразі потвердили, що першим українським поетом і письменником, що почав писати українські поезії та інші твори з канадійської тематики, був Сава Чернецький, родом з села Далешеви, Городенського повіту і Станиславівського воєвідства, а теперішнього Городенківського району, Івано-Франківської области в Західній Україні у 1900-му році.[1]) Якщо приняти цю дату та особу за остаточні, то цим д-р Марунчак змінює історію української канадійської літератури та перших її творців на вісім років раніше, ніж це досі було вже майже офіційно принято та розпочинає нову добу дослідів і писання історії української канадійської літератури. Це новий крок і здобуток для української науки та духової культури українців Канади.

Хоч Сава Чернецький вважається наразі першим українським письменником і поетом у Канаді, проте досьогодні ще немає написаної про нього повної його біографії та ще не видано друком усіх його творів. Опублікування частинних його матеріялів д-ром Марунчаком в „Українському Голосові" за 2-ге лютня 1966 р. у числі 5 (102) на сторінках 9-10 та заклик Редакції цього часопису про доповнення життєпису Сави Чернецького, увінчалися успіхом. До автора розвідки „Ранньої піонерської поезії..."[2]) наспіли нові дані про життя Сави як з Рідних Земель, так і від знайомих Чернецького з Північної Дакоти в Америці і автор цієї статті подає деякі доповнюючі, уточнені, нові матеріяли.

На підставі матеріялу з села Далешеви, зібраного д-ром Марунчаком, можна вважати, що Сава Чернецький народився в Далешевій 1874, бо Семен Луцик, односельчанин і вісімдесятник з дому старших людей імени св. Йосифа в Вінніпезі, так говорить про Чернецького: „О, знав я його, але в селі Далешеві називали його Савкою, а не Савою. Він мусів мати яких двадцять п'ять років, як виїхав до Канади (1899, О. Р.). Його називали в селі „професором." Як називалися його батьки, то точно не знати. Цей самий Семен Луцик доповнює, що його „...називали „Савкою Анни Парасюкової," а його молодша сестра називалася Марія. Імени його батька ніхто не пам'ятає, або не пригадує, навіть внучки Савиної сестри з Далешеви. Одна внучка Савиної сестри, Ганна Михайлівна, пише, що Вуйко Сава був на шість років старший своєї сестри Марії, тобто бабки внучки, яка померла зимою 1965 року, якій тоді сповнилося 80 років.[4]) Вік сестри Сави, Марії, установлює рік народження Чернецького на 1878-ий рік[3])

Питання вчительської освіти Сави невідоме, але правдоподібно, що набув її в сільській школі, у священика Миколи Волошинського, або навіть і в Городенці, якщо матеріяльно допомогли йому з дому, чи то мати чи священик Волошинський, у якого служили його мати і сестра Марія. Без належної вчительської освіти він не міг би був учителювати в рідним селі Далешевій та містечку Чернелиця перед своїм виїздом до Канади в 1899-ім р. Це питання наразі невияснене.

По однорічному чи півторирічному побуті в Вінніпезі, Сава виїжджає до Америки десь у другій половині 1900-го року і стає на працю в часописі „Свобода," яку тоді редаґував о. Іван Ардан.[5]) Спочатку він був тут складачем, пізніше організатором-управителем видавництва „Свобода" і таким чином Чернецький стає близьким співробітником і майже чотири роки працює над видаванням та редаґуванням часопису „Свобода", тоді единого українського часопису для українців Америки та Канади.[6]) Тому що в цей час осідком „Свободи" був Олифант у Пенсильванії, тобто від 1-го серпня 1900 до 2-го липня 1903-го р., а опісля від 9-го липня 1903-го р. до 29-го листопада 1906-го р. Скрентон, Пенсильванія,[7]) то і в цих містах мусів проживати Сава Чернецький. Мабуть із Скрентону в Америці Сава приїжджає у 1904-ім році до рідної Далешеви, де задумує залишитися на постійно, щоб учити рідних селян грамоти та починає організувати школи в таких місцевостях Городенщини, як: Далешева, Колінки, Дубки і Репужинці, як довідуємося про це від братанича Сави, Панька Чернецького із Далешеви, але дідич села Колінок, Каетан, запротестував проти закладання шкіл для неграмотних селян, щоб, мовляв, Сава „не вчив вола говорити, бо не буде кому на хліб робити" і прикликав жандармів зі Семаковець та хотів Саву заарештувати, але він скрився в сусідньому лісі, позичив грошей у рідних і вдруге виїхав до Америки і цим разом уже раз-на-завжди.[8])

У 1905 і 1906-ому роках Чернецький проживав у Ню Йорку, як це видно з преси та хронік українського громадського життя в Америці, де він усюди брав жваву участь.[9])

У 1907-ім році Сава Чернецький переїжджає до Північної Дакоти і проживає якийсь час серед української колонії в Белфорі, де тоді він начислює „около 4,000 душ корінних українців, переважно еміґрантів з Київщини," як це подала „Свобода," ч. 23 з 1907-го року.[10]) Ця колонія була зорганізована в „Українській читальні," в управі якої був Сава Чернецький. „Члени української читальні в Белфор, Норд Дакота, читаємо в цитованому вище числі, післали були до української трудової громади в Російській Думі до Петербурга, на руки депутата о. Гріневича письмо" — меморандум, в якому українські іміґранти з Белфор дораджували українським депутатам в Думі, щоб „...домагалися найперше волі, а опісля землі." В дописі під кінець Сава замічує: „Письма того рода... можуть бути одною цеголкою більш в тім будинку, який тепер будується руками наших борців для нашого народу."[11]) Характеристика цієї читальні та домагання членів в листі до української трудової громади в Російській Думі в Петербурзі, щоб вони домагалися від членів української депутації в Думі „найперше волі, а опісля землі" доказує ясно за що боровся Чернецький, що так прекрасно описує це в своїх віршах.

Про ці самі часи зовсім інакше описує Андрій Дубовий, український євангельський проповідник з Північної Дакоти, знаний між своїми членами як брат Андрій, не згадуючи зовсім нічого про створення Чернецьким Української читальні в Белфорі в Північній Дакоті. Він описує цю колонію та характеризує гостей-проповідників, які перебували між ними, тобто євангеликами, кілька років і з цього довідуємося, що Сава Чернецький став тоді українським євангельським проповідником. Про це Дубовий пише так: „У 1907 році прибув сюди й один український діяч, Сава Чернецький. Потім приїхали за ним і двох його приятелів: Володимир Гривняк і Нежинковський. Усі троє вони походили з Галичини. У своїх проповідях вони часто повторяли слово „Русь," а нашим людям показалося, що вони є якимись російськими патріотами, величають ту Росію, від якої наші люди втікали до Америки. Тому цих трьох проповідників не мали між нами жодного успіху, бо не розуміли вони нас, втікачів з Великої України, а ми не розуміли їх. Свої зібрання вони мали в одній школі і розпочинали їх тоді, коли всі інші Богослуження кінчалися. Наші люди заходили на їхні зібрання, але більше з цікавости, як з внутрішніх побуджень. Свої зібрання вони розпочинали читанням Біблії і молитвою. Не мали в себе ікон і не клали на себе хресного знамення. Найбільше читали з книги Плач Єремії, примінюючи прочитане до Русі. І ми довго не розуміли їхньої мети, не могли ніяк договоритися. Зібрання їх продовжувалися все літо і аж при самому кінці вони пояснили нам, що згадуючи про Русь, вони не думають про Росію, а про Україну, яку тоді всі називали Руссю. Тоді багато наших людей читали одиноку на всю Америку українську газету „Свобода," але й в „Свободі" ніколи не згадувалась Україна, а тільки Русь. „Свобода" так і називалася: „Часопись для руського народа в Америці і орган Руського Народнього Союзу."

Сава Чернецький

„Цілих три роки тримали ці проповідники на нашій колонії свої зібрання, а потім закрили їх, але самі від нас не виїхали. Кожний з них влаштувався тут, як міг і ми так жили разом. Нежинковський став державним учителем в одній американській школі, Сава Чернецький був кореспондентом „Свободи," а Гривняк працював на інших роботах, а потім виїхав до Канади. Сава Чернецький не дуже довго тут був. Він незабаром залишив нашу Норт Дакоту і переїхав до Монтани, де набув землю і випасав худобу. Після всіх залишив Норт Дакоту і Нежинковський, виїхав до Конектикут, пройшов курс зубного лікаря і працював як дентист між українцями."[12])

Проповідник Андрій Дубовий продовжує дальше описувати життя українських піонерів-евангеликів у Північній Дакоті у своїй маленькій праці та згадує про ті зміни, які зайшли в житті цієї колонії тридцять років пізніше, коли він знову її відвідав. Це життя він характеризує так:

„Минуло від того часу більше тридцять років. Будучи одного разу в Ню Йорку, я відвідав також місто Нюарк, Ню Джерзі, бо мав там якусь свою справу. На двірці треба було мені чекати довго, тому, щоб скоротити нудне чекання, я рішив пройтися незнайомими вулицями міста. Йдучи хідником, я побачив на одній церкві вивіску: „Українська Євангельська Церква." Біля церкви невеликий дім, а на дверях також напис: Проповідник Кацан. А тому, що я люблю знайомитися з людьми і порозмовляти, я підійшов до дверей і подзвонив. Мені відчинив двері незнайомий старший вже чоловік і впустив досередини. Ми посідали й розговорилися. Довідавшись, що я з Норт Дакоти, проповідник Кацан дуже втішився.

— А з якого ви міста в Норт Дакоті? — засипав мене питаннями. — Чи далеко від вас місто Белфор? — Місто Белфор було нашим містом до 1909-го року, — відповів я. — А чи ви часом не знали там трьох людей: Сави Чернецького, Володимира Гривняка і Нежинковського? — Знав, — відповів я. — Вони були моїми близькими приятелями. Проповідник Кацан дуже зрадів, розпитував мене про все, а потім розказав мені те, чого я досі не знав. Пресвітерська місія, почувши, що до Норт Дакоти приїхало багато людей з України хотіла занести для них вістку Євангелії, не знаючи, що люди, які приїхали, були всі віруючі. Довідавшись про це, що люди в Норт Дакоті давно навернені до Бога, місія відкликала своїх місіонерів. Сава Чернецький умер 1934-го року і до кінця свого життя листувався зо мною. Останні свої літа прожив зо своєю дружиною Євою далеко від світу та всієї цивілізації, далеко від міста і тільки з рідка дописував до української преси, даючи про себе знати, що він ще живе. За життя майже ніхто його не відвідував на далекій глухій фармі. Але після його смерти поїхав на місце його життя і праці редактор „Народньої Волі" Ярослав Чиж і дуже дивувався, як могла культурна людина провести 25 років життя в такій мертвій глуші. Сава Чернецький був доброю людиною, спокійного і тихого характеру, смиренний і розумний. Нежинковський помер в Конектикуті десь біля 1930-го року, а Володимир Гривняк живе ще в Алберті, Канада. Через тих трьох людей національна свідомість пробивала собі дорогу до нашої колонії, але пробити не могла. Наші люди всі говорили вдома, а також на вулиці між собою українською мовою, але вони не могли зрозуміти, що такою самою мовою можна говорити і в церкві. У нас були російські Біблії, російські співаники, тому й защепилося в людей поняття, що в церкві мусить бути мова російська. Найкращим прикладом для того служить випадок, який трапився в нашій церкві. Прийшла на нашу колонію перша українська Біблія. Я приніс цю Біблію на Богослуження, а один з наших братів почав уголос її читати. Тоді встав якийсь брат і на ввесь голос: Брати і сестри, як можна так грубо понижувати Біблію?! Слово Боже нам треба читати так, як його написали святі Божі пророки і апостоли, — по-руськи... (тобто по-російському, О. Р.)"[13])

Наведені вгорі цитати виразно вказують на той стан, який існував між українськими евангеликами-штундистами в Північній Дакоті, що може й примусило Саву Чернецького працювати серед них, щоб привернути їх до українства. Із цих мотивів не можна винувати Чернецького багато за те, що він став українським евангельським проповідником, не знаючи наразі точних причин та обставин, які примусили його піти проповідувати між українцями з Київщини, серед яких українська національна свідомість була дуже низькою, як це видно з історією читання Біблії українською мовою та протестів самих членів секти, щоб у церкві читати Біблію тільки по-російському, тобто „мовою святих Божих пророків і апостолів," які написали були ці Біблії російською мовою.

Значить, від 1907-го р. до якого 1909 чи 1910-го Сава проживав між українськими поселенцями з Київщини в Північній Дакоті в місцевості Белфор і проповідував. По невдачі цієї місії між українськими евангеликами, Сава залишає Північну Дакоту, переїжджає до сусідньої Монтани, де набуває собі землю „ренч" в місцевості Ґилтедж[14]) і тут випасає худобу до кінця свого життя. Звідси він дальше пише до української преси, журналів, календарів, що майже тягнулося до 1926-го р. Згідно одних біографів, Сава прожив тут з дружиною Евою, з дому Свида, яких 25 років,[15]) а згідно других яких 29 років.[16]) Одружився він десь в Америці, бо внучка Савиної сестри, Ганна Михайлівна з Далешеви пише, що він виїхав до Канади неодруженим.[17])

Згідно інформацій від Андрія Дубового, Саві Чернецькому поводилося навіть дуже добре десь коло року 1926-го, бо в тому часі він писав Дубовому в Майноті, Північна Дакота, що: „Чую, що ще можу придатися для свого народу пером і словом. Не маю дітей, а зате є в моїй голові повно немудрих ідеалів. Я взяв собі за ціль життя придбати якнайбільш, щоб опісля ціле майно лишити на народні цілі. Вже навіть зробив „завіщання."[18])

Але цей стан тривав недовго. Коли прийшли часи економічної кризи в ЗДА, то й погіршилася господарська ситуація Сави, а з тим і його здоров'я. У той час він близько співпрацював з „Народною Волею", а редактор Ярослав Чиж був близьким та інтимним другом Чернецького, як це видно з того, що Ярослав Чиж відвідав місце проживання Сави по його смерті в Ґилтеджі, Монтана, і це все описав у календарі „Народної Волі" на 1936-ий рік.[19]) Високе тиснення крови та операція на запалення сліпої кишки, після чого наступило й смертельне запалення очеревної оболони, що й спричинило смерть, яка наступила 3-го вересня 1934-го року.[20]) Саву поховали на пресвітерському цвинтарі в Луиставні, Монтана, а його дружина, Ева, поставила на його могилі пам'ятник у наступному році і сама проживала довший час у Луиставні, а пізніше перенеслася до Феніксу, Арізона, де й померла 28-го вересня 1965.[21])

І так відійшов 33 роки тому один з перших українських письменників та поетів Канади, що хоч прожив у Канаді всього який рік-півтори, проте залишив по собі „велике народне майно та повно ідеалів," яким користуватиметься українська спільнота Канади довгі роки а то й сторіччя. Відійшов співець-піонер, „жовнір," що хоч „...край свій кидав у розпуці
І плив у незнані, далекі краї,...",
проте вірив, що завданням „жовніра" було „...боротись, що сили;
Боротись довго без страху, без міри,
Бо еміґранти — сучасні жовніри...
...жовніри,
Борці, що ідуть боротись з бідою
За хліб насущний, одробину віри,
Що знайдуть щастє у тім лютім бою."

---

1) „„Сава Чернецький. Перший український письменник в Канаді", Український Голос, ч. 5(102), Вінніпеґ, 2-го лютого, 1966, стор. 9-10. Над Савою Чернецьким можна сперечатися, бо дехто уважає, що першим українським поетом у Канаді був Михайло Ґовда (1874-1953) про якого буде мова в окремій статті.

2) М. Марунчак, „Рання піонерська поезія". До історії української піонерської літератури в Канаді, „Новий Шлях", ч. 8, Вінніпеґ, 25-го лютого, 1967 р. і ч. 9 з 4-го березня 1967 р.

3) Марунчак, цит. праця, „Новий Шлях", ч. 8, 25-го лютого 1967, стор. 9.

4) Там же.

5) Марунчак, Новий Шлях, ч. 5, 4-го лютого 1967, стор. 8.

6) Там же.

7) Лука Мишуґа, „Як формувався світогляд українського іміґранта в Америці", Пропам'ятна книга Українського Народного Союзу, Джерзі Сіті, Ню Джерзі. Накладом Українського Народного Союзу, 1936, стор. 45.

8) Марунчак, Новий Шлях, ч. 9, стор. 8, 4-го березня 1967.

9) Там же.

10) Марунчак, там же.

11) Там же.

12) А. Дубовий, На батьківщині і на чужині. З історії українських піонерів у Норт Дакоті. Накладом Видавництва „Дорога Правди", ч. 10, Торонто-Чікаґо, 1957, стор. 64-65.

13) Дубовий, цит. праця, стор. 65-67.

14) Марунчак, Новий Шлях, ч. 9, з 4-го березня 1967, стор. 9.

15) Дубовий, цит. праця, стор. 66.

16) Марунчак, Новий Шлях, ч. 9, стор. 9.

17) Марунчак, Новий Шлях, ч. 8, 25-го лютого 1967 р., стор. 9.

18) Марунчак, Новий Шлях, ч. 9, 4-го березня 1967 р., стор. 9.

19) Там же.

20) Там же.

21) Там же.

Сава Чернецький

Два образи

В готелю сміхи, гамір, крик —
Сегодня Проць усім платить:
Горівка, мід і пиво є,
І що хто хоче, те і пе.
А Проць на бочку з пивом став
Й таку до всіх промову мав:
„Гей пийте, братя, пийте враз,
Бо ту, в Канаді, є гаразд.
Бо ту лиш гроші заробляй,
Вбирайся, пий, любись, гуляй!..
Дивіться, я вернув з робот —
Привіз долярів кілька сот,
А вчера в дім оден зайшов,
Дівча чудесне там найшов,
Мов зірка та, як „люкинґляс"...
Гей пийте, братя, пийте враз!
Хоч діти й жінку маю десь,
Та біс хай ними там займесь!
Я все старе кидаю в кут...
Відмінно хочу жити тут,
Змінити мушу все на раз.
Гей пийте, братя, пийте враз!
Кидаю завтра Вінніпеґ,
З дівчинов іду світом гет
Й ніхто не буде знав за нас...
Гей пиймо нині, братя враз!"

II.

Все гадала, сумувала,
Чоловіка споминала,
Що пішов у світ,
Аж за море, до Канади,
Наче пташок до принади
Й відомости ніт.
Що ділає, де буває,
Скільки гроший заробляє?
Хоч би скілька слів
Повинен був написати,
Мою журбу розігнати,
Як би лиш хотів.
Я гарую і бідую,
Від роботи рук не чую
Вже четвертий рік;
Дітий троє і податки,
Старі довги, недостатки
З'їдають мій вік.
Та хоч мучусь, горе зношу,
То все за ним Бога прошу,
Щоб му щастє дав;
А як єму добре буде,
Може й за тих не забуде,
Що в біді лишав.
В тім післанець від громади
Крикнув в дверях: — „Лист з Канади!"
Скочила мов птах.
Відобрала, прочитала,
І тяженько заридала...
В листі було так:
„Що ся стало, те пропало —
Забувай мене помало,
Як ділаю я.
Я ту ліпшу, красшу маю
Й там вертати не гадаю.
Ти вже не моя!"

В. Кудрик

Вечірна мрія

(В нарисах історії української літератури в Канаді, згадується про о. Василя Кудрика, як про одного з перших, що почали писати прозою. Одначе о. В. Кудрик крім прози, писав теж поезії і то добрі поезії, як видно з виданої ним самим збірки віршів під наголовком „Весна". Ця збірка появилась у Вінніпеґу в 1911 році і була друкована в друкарні „Українського Голосу").

Василь Кудрик.

Вечірна зірка вже зійшла,
Ходімо, серце, погуляти!
Тиша! вітрець заснув, затих,
Лиш соловейка десь чувати.

Господня тиха, люба ніч...
Як місяць любо сяє!
Немов говорить любу річ,
До себе запрошає.

„Ходімо, люба, ніч не жде!"
„Ходімо, серце, я осьде".
Поглянь у віддаль ти онтам:
Остров синіє, наче рай;
На нім живу самотний - сам...
Моє там царство, мій там край;
Ходи сюда, пливім туда!
Бач, як щось тужно на душі!
Діброва спить, ніхто не вздрить,
Хиба рибак в нічній тиші...
Не ждімо — ходімо!
Ходімо...
Плюск! Листочок обізвався,
Соловейко здивувався,
Човник лози вже минає,
Хтож у нім — чи чув, чи знає?
Чи спитає? Чи вгадає?..
Аж ось тихенько... раз... два.. три...
Мигнули зорі над човном,
Неначе щасте душ святих
Заблисло радости крилом.
Мов радість у горю,
Упали на море,
На тихі филі...
Минає хвиля,
І ми гень далеко
На морі спинились.
Мов з вічністю ніжно
Чутєм обмінились...
І тут у сій дивній тиші
Так свято, сумно на душі.

Зорями всипане,
Квітами втикане
І небо й море,
Синіють гори...
Море небом стало,
Зорями засяло;
Погуляймо ж поміж ними
До поранної години!..
Гуляймо враз
В чудовий час!
Любов всю душу обіймає,
Хоч холод ніжно переймає;
Обнімімось, поцілуймось,
Та тихенько пожартуймо,
Щоби ночі не збудити,
Щоби филі не спинити...
Святий се час,
Люба, для нас!

Довкола тихо все дрімає.
Лиш филя зорі колихає,
І ми, обнявшись на човні,
Неначе сон дивний снимо,
В простір безмежного бутя
На крилах мрій ми летимо;
А зорі моргають на нас,
Їх дотик серце чує...
Благословенний вічний час!..
І ми на морі заночуєм, —
Зір ясних промінем облиті,
Любови тінями сповиті.

Сава Чернецький

Одна лиш калина

I.

Усе відмінне, Канадо, у тобі:

Пташки, ростинність, звірина, —
Сумно і важко, неначе в гробі,
І ясна немила ми днина.

Одна лиш наша, одна ростина
Принялась в тобі — люба калина.

В лісах, мочарах, в глухій пустини,
Всюди побачиш корчі калини,
Її ту повно повнісенько всюди,
Де лиш наш нарід, де наші люди.

Чужо у місті; вийду на поле,
Але й там сумно — чужина.

Простір великий, степи, як море,
Та сто раз красша вітчина!
Тоді що мога у ліс прямую —
Там є калина, нею любуюсь.

О любко пісней народа мого!
Чи й ти за нами приспіла,
Щоб в часі суму, суму тяжкого,
Нам сил додати до важкого діла?

Прийми ж подяку, калино мила,
Бо лиш ти в горю нас не лишила.

Мирослав Стечишин

Пайлот Бют

(PILOT BUTTE)
— Акварел —

"Homo homini lupus".

(Оповідання „Пайлот Бют" Мирослава Стечишина, колишнього, довголітнього редактора „Українського Голосу", написане в 1903 році, було перший раз надруковане в 1904 році у збірнику „Журавлі", що його випустило було в світ у тому році видавництво часопису „Свобода" в Америці. Сюжет оповідання канадійський. Оповідання було написане старим, ще передфонетичним правописом, який ми справили на сучасний правопис, задержуючи мову автора, щоб передати кольорит часів, в яких воно було писане — Редакція).

Мирослав Стечишин.

Не найшов для себе місця в рідній Галичині, тож, не довго надумуючись, зібрав усе, що міг назвати своїм, та потяг за океан. По місяцеві бачив себе вже на безмежній ассинибоанській прерії при роботі в Пайлот Бют*).

Не сподівався гаразду в Канаді, але й недоля, яку прийшлося йому терпіти, перейшла всяке його ожидання.

Праця була понад сили.

Boss без перестанку „ґаддемкав", кидав капелюхом, руки кусав собі зі злости й скакав, як біснуватий. Недосвідчені робітники рвали оден наперед другого.

Мусів держатися разом з іншими. Перемінявся при роботі в безчуственну машину. Як автомат набирав на шуфлю піску й викидав його на-осліп на „кару". Не зважав, що степове сонце пекло наче огонь. Піт стікав з його чола не потоками а ріками й заливав йому очи. В очах йому чорніло. Не чув ані не бачив нічого. Лиш коли надходив water-boy і пискливим голосом кричав „вода!", тоді він підносив голову, поквапно втирав рукавом піт з лиця, пив скоро три горнятка води й знов тонув в своїй машинальній роботі. При роботі сходив йому довгий, як вік, день.

По вечері оглядав свої руки й рахував, кілько мозолів витиснув через день. Потім зітхав тяжко і, затиснувши губи, прямував до box-car-и, що становила мешкання для 24 робітників. Ліжка займали сильніші тож він лягав в кутку кари на підлозі на купі твердої, степової трави. Засипляв, коли його товариші бурмотіли молитви або співали соромні пісні.

Так пережив кілька днів.

Не чув вже ані одного члена свого тіла. В ночі не міг перевернутися з боку на бік. Рано лиш з трудом підводився на своїм „ліжку". Але йшов до роботи й працював, видобуваючи послідні сили. Дрожав на гадку, що могли б його осудити за нездібного до праці. Тоді „бас" відправив би його з роботи й він мусів би йти пішки 319 миль до Вінніпеґу. А не мав і цента при душі.

Накінець попав в розпуку. Чув, що не зможе вже дальше робити. Обі його долоні були двома великими ранами. На правій руці мав 75, на лівій 72 мозолів. Не міг при їдженню вилків та ножа в руках вдержати. А працювати? ...

Що тепер робити?.. Куди дітися?...

По вечері положився в своїм кутку й вхопився обома руками за голову. Прижмурив очи та став думати тяжку думку. Обсів його густий рій канадійських москітів. Він не чув їх кусання. Не звертав уваги й на те, як його товариші палили в карі сіно и густим його димом старалися прогнати їдку комашню. Його душу залягала поволі глуха резиґнація.

— Завтра до роботи вже не піду. А проженуть мя, то не велика страта. Ліпше на прерії з голоду здохнути, чим тут так терпіти!... Раз мати родила!...

⁂

Коло дверей кари сіло біля себе кількох ґаздів з борщівського, щоб трохи побесідувати. Всі — свіжі еміґранти збиті горем, заведені в своїх надіях, стужені за полишеною в Галичині ріднею. Чорною хмарою висіла на їх серцях тяжка нудьга. Хотіли яким не-будь способом втишити свою журбу, або бодай звіритися з нею перед живими людьми. В розмові сподівалися найти полекшу.

— Скажіть яку байку Яструбчак!

— Ой де мені тепер до байки! — відповів з неохотою високий, худий чоловік — де мені до байки! — повторив ще раз і похитав сивавою головою.

— Так, так! Не до байок нам тепер. Ліпше просім Бога, аби нам дозволив з ласки своєї милосердної вернутися ще до дому, втічи з тої Канади — говорив інший побожним голосом, немов до себе самого.

Запанувала вражаюча мовчанка.

— Гей, гей, милий Боже! — обізвався по хвилині ледви чутним голосом Яструбчак

— Були ми в Ґаліції ґаздами, а ту що?.. Батяри вічні!

Похитував головою і глядів на округ себе

— Та то вже хлоп родиться на те, аби працював, — зачав знов побожний. — Він родиться, а Пан Біг призначує йому: „Маєш робити цілий вік в поті чола!" І він робить ціле життя, як той чорний віл. Всюди робить. Де піде, там мусить давати собі раду двома руками... Але як хто не робив, а потім прийдеться йому братись до роботи... ей! не хотів бим бути в його шкірі!

— Вам, Голубець, певно жаль за Борщевом? Ви там собі легко жили, а ту мусите так крепірувати.

Засміявся.

— Хочеться вам сміяти. Ми всі однако крепіруемо. Я не спускався на канадійське пановане.

— Як... той Павло.

— Котрий?

— А от, що в куті спить.

— А він що за оден?

— Панич!

— Що за панич?

— Та, був в школах, тай втік, чи вигнали його, а він здурів, тай далі до Канади. Думав, що паном буде, та прийшлося зицируватися з шуфлею. Тепер тільки постогнує при роботі й завіває людям піском очі.

— А диви! Добрий майстер!

Засміялися глумливо.

— То що смієтеся з него? Він добрий хлопець! — вкинув якийсь плачучим голосом.

— Ну, ну, Семцю! Як би то було що доброго, то не були би його вигнали зі школи.

— — — — — — — — — —

— Павло тимчасом спав. Віддих його був неспокійний. Уста стискалися болючо. Слідно було на нім початки хороби.

Нагло кинувся и зловився за лівий бік.

— Ах, Боже мій, Боже! — закричав глухим голосом. В лівім боці кололо його, як ножем. Хотів піднестися, але не міг. Застогнав тяжко й примкнув очі.

Оклик його вразив громадку борщівських засланців. Зробилося їм чогось жаль.

Перший промовив Яструбчак. Цідив поволи крізь зуби:

— Ади! Наш панич пригадує собі вже Бога!

— Але тепер і „святий Боже" не поможе! — додав з горішнього ліжка хтось грубим голосом.

— Пан Біг милосерний, Кубо!

— Тихо, тихо, Семко Дутчак! — гудів Куба вже насмішливо. — Йому Пан Біг не поможе. Він чортови свою душу запродав.

— Не говоріть так, не говоріть!

Куба сів на ліжку.

— Що „не говоріть"? Я Павла добре знаю, Його вигнали зі школи, бо касував Бога й віру. Чи ви виділи коли, аби він мовив пацір?

— Гм!

Не могли нагадати собі, аби він коли молився.

— Запродав чортови душу, а Пан Біг тепер його карає. Тай пропадеш, небоже, ні за цапову душу. Чуєш, Павле, чи ні?

Павло не відзивався. Куба зліз зі свого ліжка й став над Павлом.

— Павле, ти спиш?

Павло мовчав. Куба потряс ним з всеї сили і закричав йому в ухо:

— Ти спиш?

— Чого хочеш? — нервово проговорив Павло.

— Спи, спи; я тебе не буджу.

— Така ще, видите жаба, а нікому не покориться. Говорить до мене „ти"... „Чого хочеш?"... Ей, небоже, я свиней з тобою не пас!

— Ніц доброго — ніц доброго! законклюдував Яструбчак, втішний, що на його стало.

⁂

Сонце вже досить високо піднеслося було над землею: „Ґалішени" спали ще. Надбіг кухар з дручком в руках і вдарив ним сильно кілька разів по стіні кари та закричав:

— Breakfast!

Се було чар-слово для спячих. Зривалися, позіхаючи. Бігли до „пейла" з водою і, вмиваючися, шептали скоро молитви. Опісля виходили на двір і з відкритими головами та зложеними до молитви руками йшли по росистій траві повільними кроками до cook-car-и.

Павло встав поволи також. Його слідили з під лоба. Хотів вмиватися, та скоро лиш вляв на руку води сейчас єї цофнув. Боліла. Не промовив до нікого ані слова і без молитви пішов на снідане.

Коли вертав, почув в карі шум, як в гнізді шершенів.

— Бидлина! Їсть без паціру.

— З ним страшно бути в одній карі.

— Під ним готова земля запастися.

— Вже йде!

Розумів, про кого говориться, але приближався. З кари виляв на него хтось, ніби не хотячи, кварту води. Вернувся назад і сів оподалік на кавалку „тайзи".**)

Ждав що буде.

Хвилі минали, в карі гуділо дальше, але до него ніхто не виходив, ніхто не говорив. Буря зависла у воздусі. Люди чули рід пієтизму для його недавного „панства" і не сміли ще кидатися на него.

А він сидів. Глядів мимоволі на високу могилу, яка взносилася недалеко і пригадувала йому татарську могилу у його ріднім селі. Мимоволі любовався гарним днем і веселою степовою природою. Глядів в мрачну далину й ловив оком шпиль високого маґазину збіжжя в далекій Бальґонії...

— До робо-ой! — крикнув раптом над його головою наставник-англієць, що надармо силувався сказати „ґалішенське" слово „до роботи" і дивно його перекручував.

Гусаком стали йти робітники до недалекого „ґрейвелкріку". Павло, зігнаний криком наставника забув нагло свою вчерашню постанову і, знурившп голову, пішов бездушно за іншими.

Отямився вже на місці, коли взяв шуфлю до рук. Вразився нею так, що лиш зайойкав.

---

*) Стація на шляху Сіпіяру в Саскачевані між Ріджайною і Бальґонією.

**) швеля.

(Докінчення на стор. 19-ій)

Т. Федик

ПРИЇХАВ Я ДО КАНАДИ

(Подаємо тут 22-гу пісню із збірки „Пісні про Канаду", що її зібрав і частинно сам написав, один із перших і у своєму часі дуже популярних авторів, а саме Теодор Федик, що походив зі села Угринова Горішнього, станисалвівського повіту. Ці пісні в коломийковому ритмі і темпі співали колись наші перші переселенці до Канади при праці. Було їх кілька видань. Подана тут 22-га пісня взята з четвертого видання, що появилось було у Вінніпеґу в 1912 році, накладом „Руської Книгарні").

Приїхав я до Канади
Щоб що заробити,
Щоби свою лиху долю
Троха поліпшити.

А в Канаді добре бути,
Добре панувати,
Мушу їсти сам варити
І сам шмате прати.

А в Канаді добре бути,
Добре панувати,
Як зароблю троха гроший
Й то тра на трен дати.

Так в Канаді гроші круглі,
Як в старому краю
Тиждень ношу їх в кишени...
На другий не маю.

Кождий скаже, що такого?
Певно пропиває,
Приїдь сюда то пізнаєш
Где ся гріш діває.

Нема гроший у кишени
мусить бідувати,
Мусить тиждень іти пішки
Роботи шукати.

Ту в Канаді на фармах
Так народ панує,
Першу ніч на господарство
Фузію купує.

Як би фузії не купив,
То би не міг жити,
Боби не мав чим від себе
Звірину гонити.

Всякі злидні є на фармах
Ще одна причина
Як дитина му ся вродить
Пять літ не хрещена —

Нема кому охрестити,
А далеко нести
І так оно нехрещене
Мусить далі рости.

Ой на фармах добре бути,
Добре панувати,
Тра голову від комарів
В мішок завивати.

Ту вже народ привикає
На усякі муки.
Бо ту комарі кусають,
Як які гадюки.

Ой на фармах нашим людям
Жити не согірше
І звірини є доволі
Комарів найбільше

Ой нераз він засьпіває
А нераз заплаче,
Бо він краю рідненького
Уже не побачить.

Правда, що ту є фармарі,
Що си жиють гойно,
Уже він так не бідує
Є всего довольно

Бо він борше ту заїхав,
Та взяв добру фарму
Хоть зразу він набідив ся,
Але не надармо.

За то тепер він панує
І гроші шпарує,
Бо він має землю красну
Вже її не корчує.

До такого добре піти
Гроший заробити,
Бо від ночи тра до ночи
Тяженько робити.

Робив і я у фармера,
Мушу оповісти,
Як би не тая калина
Не мав би що їсти.

Через неї баби в літі
Спідниці подерли
Коли б в зимі і не мали
З голоду б померли.

Приїхав я до фармера
Аж в зимі в гостину
Не їв я там що иньшого
Лиш одну калину.

Щей за тоє зачав мені
Грубо рахувати,
Бо за місяць двайцять кортів
Казав нарубати.

Щей на тім ся не скінчило
Ті корти рубати
Ще тра було їх худобу
До дня обходити.

Три місяці я так робив
Від ранка до ранка,
Нім він дістав з Вінніпеґу.
Знову іміґранта.

Дав мені чек аж до банку
На десять долярів
Аж так я ся сьвітнов бідов
Відрізав фармерів.

Котрий такий еще фармар
Най то прочитає
Як дістане еміґранта
Най ся не знущає.

Бо еміґрант ту не знає
Як ся обходити,
Бо не знає где є ліпше,
Где тяжче робити.

Не гнівайся фармарику,
Що тут так ся пише,
Ой не один у фармарів
І здоровле лише.

Як возьме го до роботи
Ліси корчувати,
То він мусить як чорний віл
Тяжко працювати.

Ой кінчу я ті гаразди
Конець мого стиха.
Історію про фармарів
Кінчу вже до лиха.

Пайлот Бют

(Докінчення зі стор. 18-ої)

— Ще нічо не робить, а вже йойкає.

— Франку! А трунь публіку від себе. Говорили його сусіди.

— А що вам до мене? Пильнуйте свого носа — відповів сердито Павло.

Як з-під землі виросли, явилися нараз коло него Яструбчак і Куба.

— Мой, паничу! Ти що вже ту зачинаєш?

— Ти думаєш, що ти в Ґаліції?

— Він би хотів, аби другі на него робили!

— Марш з відси!

Робився чимраз більший гурток.

Павло дивився здивований.

— Чи ви люди поварювали?

Куба підніс до гори шуфлю:

— Мой! не говори, бо як тя заїду, то тілько ногами задригаєш.

Павло відскочив на бік і, не оглядаючися, поплентався до кари.

— А то писката псявіра! — кричав Куба. — Як ще раз мені що скаже, то вбю його, як скаженого пса.

— I cego wy ucepili sie tego chłopca? Cy on po wasym świecie chodzi? — вкинув з боку якийсь Мазур, що приглядався байдужно на ту сцену.

— Ходзі чи не ходзі, але гріх на таке дивитися. Я роблю, аж очи мені з лоба вилазять, а той недовірок йойкає. І бере ті самі гроші, що й я.

„Бас" узрів громадку людей і зблизився. Куба показав йому рукою на відходячого Павла й заговорив:

— Панє містер! No good! — no work!

Анґлієць згірдливим оком змірив товпу „Ґалішенів" і, не розуміючи навіть, о що ходить потвердив:

— Oh yes! No work — no good.

Люди стали розходитися на свої становища.

— Ми ще мусимо навчити того чорта — торочив йдучи завзятий Куба.

— Ale najpierw sami cartami postajecie — дотягав Мазур.

Куба блиснув дико очима, але не сказав нічо. Мазур був хлоп сильної постави. З ним небезпечно було зачинати.

Однакож Куба не дарував свого. Коли вже став до роботи, зачав співати на ціле горло:

„Породила вівця Німця,
„Поляка кобила,
„А Мазура свиня бура,
„Що в гною лежила".

Довкола него сміялися з Мазура і се становило для Куби сатисфакцію.

***

Павло вернув до кари і безсильно кинувся на своє леговиско. Толкував собі, за що властиво доводиться йому так терпіти. Сама вже праця вбиває, а люди знов живцем їдять. І то свої люди, не чужі.

І за що вони його так вчепилися? За те, що не страшить їх чортом та пеклом, за те, що сміється з віри в хованця, инклюза, в опирі і духи? Все те становить в їх очах безбожність. А він в додатку ще й не молиться. А в поверховній вірі нашого народу не помолитися рано — се такий самий гріх, як чоловіка вбити.

— О Христе! Так на се зійшла Твоя величава релігія любови?

Дрожав на всім тілі. Голова стала його боліти. Сам не знаючи чому, почав плакати...

На обіді його не було. Се здивувало декого. Кінчили скорше обід і йшли дивитися, що з ним є.

Лежав в горячці.

— Е, то нічо. Куба його трохи скривдив. То перемине!

А коли не приходив і на вечерю, то принесли йому їсти до кари. Горячка була зменшилася, але був дуже ослаблений. Не їв.

— Їдж, брат! — припрошував його знакомий йому ще з дороги молодий баптист український.

— Не хочу!

— Що Вмірать будеш?

— Гей ти, духобор! — кричав вже Куба. — Що ти там з ним панькаєшся? Не бійся. Він не зараз здохне. Його і довбнею не добєш.

— О, Галиціяни, Галиціяни! Ви хуже диких звірей, — з серцем промовив баптист та в тій хвилі мусів ухилитися, бо Кубаціляв вже чоботом в його голову.

З Павлом ставало все гірше й гірше. В боках його кололо без перестанку. Найменший мускул болів. Не було кісточки, щоби не була зрухана. Руки стали пухнути.

Баптист взяв собі за обовязок приносити йому їсти. Решта знов під проводом Куби уважали собі за обовязок Павлови докучати. Вони властиво ніби жалували його, але все так, аби мож було насміятися. Вони про свою власну біду забували, як бачили, що хтось ще більшу біду має. А надто коли бачили, що їм ліпше, чим тому, що міг колись бути „паном". Зрештою ненавиділи його, яко безбожника і дивилися на него, як на „нечистого".

***

Дивне диво случило так, що всі майже Павлові товариші праці були неписьменні. Про світ, про людей ані поняття не мали. Се були собі звичайні темні, фанатичні, на пів дикі люди. Павло нічим їм не імпонував. З науки його глузовали, сили фізичної в него не бачили. Взором досконалости був у них Куба. Сей був сильний, великий, знав добре клитися з других і при кождій нагоді знав заспівати. Над нечисленною громадкою робітників мав Куба диктаторську власть.

Нераз положився на своїм ліжку і, протягаючися, гукає:

— Гей, хто хоче битися, ходи сюди! Ґвавт! Я вже два місяці не бився.

Підносив голову і згірдно глядів на-округ себе на товаришів, що боялися ставати до бійки.

Тоді страшно було й говорити до него. За перше-ліпше необачне слово кидався на чоловіка з кулаками. Ніхто не зважувався і слівцем йому в очи спротивитися. Боялися його, як огню, і в огонь були би йшли, якби він сего зажадав.

А він танцював всім по головах. Пекольним сміхом реготався, як міг зробити кому пакість. Не знати чому, досить, що „панич" і „гуцули" були предметом його безнастанних глузовань. „Панич" означав його краяна Павла, а „гуцулами" були всі Буковинці і еміґранти з полудневосхідних повітів Галичини.

Закурив собі раз перед ним циґаро один парубок зі Снятинщини. Куба скочив несподівано до него і вдарив його кілька разів по лици.

— Ти Гуцуло! Ти перед ким куриш?

На другий день пішов „Гуцула" з напухлим лицем до Риджайни (Regina) і запізвав його.

Приїздить до Пайлот Бют кінний полісмен і приводить Кубови наказ ставитися на другий день до „поліскорту". Куба сам собі не вірив. Якто? аби він через такого „Гуцулу" мав тратити собі день. Навіть не думав, що мігби і в арешті посидіти.

Був в Пайлот Бют один Німець, що розумів по руски. Вдався до него Куба за поясненнями.

— Е, свату! Та ти що найменше три місяці арешту дістанеш, — говорить Німець.

Коли б був грім з ясного неба вдарив, не був би ся Куба так перестрашив, як тепер. Стратив голову зовсім. Його юнацтво пропало в одну мить.

— Отом ся доробив! Кілька днів побув в Канаді, тай вже треба до арешту йти.

— А бодай би та Канада запалася!

Його потішали. В душі тішилися, що „надибав свій свого", але що самі собі ще не довірювали, отже в всякім разі воліли Кубу жалувати.

Від влесливих слів мякшав Куба, як віск від тепла. Сльози виступили йому на очи. Думав, думав, а далі, після свого звичаю, став співати:

„В Риджайні на ринку
Є красні палаци;
Хто в них сидів буде,
Той гірко заплаче.
Сидів-же і я там,
О, Боже мій милий!
Через ті гуцули,
Що мя там всадили..."

Дальше не міг тягнути, бо розплакався, як дитина. Жаль стало його людям. Закон канадійський, що за пощочину міг би вкарати тримісячним арештом, видався їм несправедливим.

— Павлуню! А ти не напишеш до Говилова, що я йду до арешту? — говорив солоденько Куба до хорого Павла.

— Хоть бим і хотів написати, то, Біг-ме не можу. Таж видите, що права рука спухла мені по локоть, як колода.

— Не пиши, Павлуню, не пиши! Я тебе скривдив, але нехотячи, Біг-ме не хотячи. Ти добрий хлопець — не будеш мстився? Правда?

Втирав сльози і йшов до Павла, щоби його поцілувати. Павло відвернув голову. Йому здавалося, що Куба розігнався, аби його вкусити. Куба легко зачервонівся.

На другий день був в Риджайні.

До арешту не пішов: — викрутився. Пожалували його „камратя" й як стали то хитрощами то погрозами підходити побитого парубіку, так той змяк і дався намовити до згоди. Заплатив Куба 10 долярів, наївся досить страху, а потім порядно впився і заледви дотягнувся до Пайлот Бют.

Від того часу боявся братися до бійки. За те пакостив ще більше.

Вилізе на ліжко, закурить собі люльку і, ніби не хотячи, плює на Павла.

Проситься Павло:

— Кубо; дай спокій! Не плюй на мене. Що я тобі винен?

— А, то ти там ще гниєш? — говорить Куба й байдужно плює на него дальше.

***

Довгі були Павлові дні робочі, але дні слабости були ще довші.

Сіра темрява залягала кару. Павлова гадка спала. В довгі дні передумав вже все, що міг. Не було вже що думати більше. Лежав тепер і бездушно дивився на шпару в стіні кари. Сею шпарою пхалося світло, роздрібнювалося на тонкі стріли і вбивало ними чорну пітьму. Комарі кусали Павла немилосердно й весело бреніли, наче б глумилися з його безсильности. На дворі свистав вітер і злісно потрясав дверми кари. Очевидно збиралося на бурю.

Двері кари застукотіли, відсунулися і до кари вліз boss. Подивився на лежачого Павла, скривив уста і байдужно спитав:

— What is the matter with you?

Павло, хоть не розумів „баранячої" мови, то догадався, о що ходить, і показав опухлу руку.

Boss і не глянув на ню, але став сердито щось говорити і показувати рукою на схід. Повтаряв кілька разів „God damn" і Winnipeg". Павло розумів, що „бас" відправляє його до Вінніпеґу. Не мав що відповідати. Був вже приготований на те.

Boss вийшов.

Павло лежав хвильку спокійно. Великий жаль стиснув його за серце. Як на долони бачив змарноване своє молоде жите. І не бачив жадного виходу перед собою.

— З кари не вступлюся, хіба мя винесуть. А винесуть, то я положуся на земли перед карою і звідтам ніхто вже мене не рушить. Я не можу йти. І зрештою по що йти? Вмерти тут мушу; чи тут, чи дві милі дальше. А таки ліпше тут.

— Залізу в траву, щоби мені ніхто не перескаджав і там може поволеньки смерть мене возьме. Щоби тілько як найскорше!

— І кому яка користь з мого життя або з моєї смерти?

Майже несвідомо оперся на лікоть, піднісся трохи і подивився під „ковт", що заступав йому подушку. Свого часу поклав був там том Шевченкових поезій. Хотів тепер у них шукати забуття-потіхи. Книжки не було. Здивувався. Значить, хтось взяв. Гірко усміхнувся і впав назад.

Розгорячкований — став маячити.

На дворі гуділо і шуміло. О стіни кари став бити густий дощ. Сумрак в карі збільшався чимраз більше.

Вечоріло.

Прийшли робітники від роботи. Змокли, оболочені, сердиті.

— Працюй, гаруй день в день, аж очи вилазять, в неділеньку святу спокою нема, а він каже ще й в дощ робити. А бодай би вас Пан Біг скарав, що так неволите людей! —

— Як бим в Ґаліції в дворі служив, то бим так не бідував, як тут, — бідкав Яструбчак.

— Запхали нас в пущу, де нема ні церкви ні ксьондза і гинь, християнська душе, — медитував Голубець.

— І де ми тепер пообсушуємося.

— Ой підемо до Канади
Будемо панами.
Ой заплачуть глещавецькі
Дівчата за нами.

— Отосьмо, Біг-ме, пани! Робимо, як мули, жиємо, як пси. Комарі нас їдять, як стерво. Сорочки нема кому випрати...

Кричали і гаркотіли, як жиди.

А Павло лежав і маячив в горячці.

— Гм, хто взяв... мені книжку з-під голови? — Грубу... синю...

Якось вчув се Куба. Звернувся до свого ліжка.

— Тую?

Підніс в гору „Кобзаря". Павло дивився десь в стелю.

— Я хотів навчитися якої співанки, але то певно самі радикальські, — говорив немов оправдуючись Куба і шпурнув книжкою в Павлів кут.

— Через таких, як ти, ми з Ґаліції мусіли втікати, а тепер так бідуємо, — додав.

— Але то, знаєте, дивно, що „бас" його до тепер ще не нагнав, — пригадував голосно Яструбчак.

— Що, нагнав? — кинувся Павло, як громом ражений. — Ні, не нагнав; я сам піду.

Горячково піднісся і, як тінь, став тихо сунутися до дверей. Щось і страшне і дивне було в його ході.

— Ти де йдеш?

— На хвильку, на двір.

Вже був за дверми. На дворі сікла густа мрака. Павло був босий і неодягнений. Але не зважав на те і пустився відходити від кар. Трава обросила його по пояс. Тонка сорочка прилипла до тіла. А він йшов все дальше і дальше. Трясся з великого холоду, але не ставав. Взялася десь у нім незвичайна сила.

На дворі ставало темно.

Від кар далися чути звуки пісні. Були сумні і плакучі, як сумна і плакуча була природа того вечера.

— Отсе моя похоронна пісня, — подумав Павло. Оглянувся, чи ніхто його на бачить, а опісля станув і став надслухувати.

— Галичино дорогая, мій родимий краю!
Через жидів, через панів тебе покидаю.
Через жидів, через панів, через адвокатів
Мусить Русин утікати з рідненької хати.
Пишуть пани із Гамбурка: „Гей, слухайте люде!
„Ой йдіть, люде, до Канади, там Вам ліпше буде."

— Ой ліпше, то-то ліпше! — засміявся іронічно Павло і став йти дальше. Плачлива мельодія чимраз більше глухла, а накінець зовсім заніміла.

Лишень вітер вив дужше, і дощ, що змігся на-ново, бив зболілі Павлові плечі. Кари мусіли бути вже десь далеко. Павло сам собі дивувався, що може ще йти. Незадовго побачив перед собою невисокий насип головного шляху Canadian Pacific Railway.

— Слава ж Тобі Боже! Тут вже все закінчиться. Положуся на шини і трен мене переїде тай буду мав на віки вічні спокій з тим нікчемним житєм.

Видрапався на пісковий насип і сейчас кинувся напоперек шин. Віддихав тяжко. Голова тяжіла. Почув сонність.

— А може... може ще не час?...

Хотів порушитися, але втратив притомність.

— — — — — — — — — — —

Коли Павло довго не вертав до кари, вийшов Семко Дутчак на двір, щоб за ним подивитися. Нігде не було нічо видно.

— Павле! Павлуню! — кликав його і обійшов кари довкола. Павла не було. Занепокоєний вернув до кари і сказав, що по Павлови і слід пропав. Куба засміявся.

— Він хоче нас пострашити. Як змерзне, то прийде. Не бійтеся.

Але Павло не прийшов.

На другий день довідалися наші робітники, що Павла розбтяла в ночи желізниця на три части. Іхали рано „секшенмени" до роботи й найшли на дорозі страшно понівеченого трупа молодого парубка. Був незагорнений і босий. І через те його пізнали.

Caspar, Cal. вересень 1903.

С. Паламарюк

ПІСНЬ ПРО КАНАДУ

(С. Паламарюк виступив на літературне поле в Канаді вже після Сави Чернецького, але ще перед Теодором Федиком, що залишив по собі збірку віршів під наголовком „Пісні про Канаду і Австрію". Вірш „Пісня про Канаду" був перший раз надрукований у збірці „Журавлі", що її випустило було видавництво часопису „Свобода" в Америці. Передаємо того вірша мовою в якій він бу написаний, змінюючи лише його тодішний етимологічний правопис на сучасний. — Редакція).

В Виніпеґу дороженька
Ковбочками вбита
Ой мав же я Великодні
Дуже сумні света.

Як в неділю ранесенько
Звони зазвонили,
Заспівали „Христос воскрес
Церкву обходили,

Я сирота гірко сплакав
Тай собі думаю:
Ох Боже мій милостивий
Як то в старім краю!

Моложіж си посходила
Весело си грає
А мені тут молодому
Сердце си вриває

Коби море не глибоке
Тай фалі не били,
Були бим си в Великодні
Света посходили.

Тай коби то крильця мати
Тай в гору злетіти
Відвідав бих за сестричку
Тай за єї діти.

Тай коби то крильця мати
Я би тай полинув
Відвідав бих сиротина
Всю свою родину.

Я годину тут заплачу,
Годину співаю,
Колиж бо я що години
Сумне серце маю.

Я годину тут співаю,
А годину плачу,
Та вжеж я вас мої брати
Нігди не зобачу.

Ой ти земли Канадская
Чос така сумненька?
Нігди звона не чувати
Доленько тяженька!

Ой зазвонив на стації
Звінок тонесенько,
Заплакали еміґранти
Дуже голосненько.

Плачуть жінки, чоловіки,
Де їм тепер дітись,
Плачуть всюди еміґранти
Й дрібненькі їх діти.

Плачуть всюди еміґранти
Сльози проливають,
І на своїх татів, мамів,
Тяжко нарікають.

В нас Великдень такий крас- [ний

Як гай зелененький,
А в Канаді сніги, леди,
Вітер студененький.

У нас Света Великодні
Як мак процвитають —
А в Канаді сніги, леди
До сонця сіяють.

Ой Канадо, Канадочко,
Канадо нибого,
Зрадила ти в Буковині
Ґазду ни одного.

Ой Канадо, Канадочко,
Якаж ти зрадлива,
Ни з одного ґосподаря,
Тут драба зробила.

Ой Канадо, Канадочко,
Та й ти Манітобо,
Жиє в тобі руский нарід
Як тая худоба.

Ти Василю Паланюку,
Приятелю рідний,
Ни йди, ни йди до Канади,
Бо будеш облудний.

Маєш поле, маєш діти,
Маєш красну хату,
Най ти Пан Біг помагає
Файно ґаздувати.

Ой я до вас мої братя
Крізь лист промовляю,
Та жи в нащім старім краю
Як у Божім раю.

В нас у краю по садочках
Скрізь птички співають,
А в Канаді лиш комарі
Як гадє кусають.

Тут гадали наші люди,
Що будуть панами,
А вони тут на роботу
Всі ідуть з торбами.

Ой тут наші рускі люди
З фармів не вживають,
Лишень ходять по Канаді,
Роботи шукають.

Ой Боже мій милостивий,
Матінько Христова,
Комарі ми стяли шию,
Як бурак червона.

Ой Канадо, Канадочко
Якаж ти не мила,
Бодай жис си Канадочко
Нікому не снила.

Ой тут в літі дні горячі
І сонечко гріє,
На другий день мороз свисне
Аж земля біліє.

Ой тут в літі дні горячі
А ночи студені,
Через то тут наші люди
Ходять засмучені.

В. Кудрик

ВЕСНА

Глянь! Весна на дворі!
Ллєть ся чар по землї,
Ллєть ся думка твоя,
По просторі гуля.

Тихо серце тремтить,
Тихше гадка летить,
На мрійних крилах сна
Весь простір обійма.

Ніжно в серця пита:
Звідки чари життя?
Звідки сьвіт, звідки май?
Звідки тихий сей рай?

Чия пісня звенит?
Чий се голос бренить?
Звідки зелень, квітки?
Звідки пташки - дітки?

Як травиця зійшла?
Звідки радість прийшла?
Де границя, де край?
Де кінчить ся сей рай?

Серце каже в отвіт:
Сей блаженний привіт,
Се блаженне чуте, —
То сам Бог, то Жите!

21. Серпня 1907

Одного чоловіка, який прийшов найматися на посаду нічного сторожа, запитали:

— Чи є у вас необхідні дані для цієї роботи?

— Звичайно, є! Я прокидаюсь од найменшого шуму...

П. Карманський

ЕМІҐРАНТИ

Весна. Вітрець цілує скибу,
Воздух міниться, сонце сяє,
Чабан кладе нову колибу.
Бренить бджолна, сопілка грає —
Життя, краса — аж любо, любо!
Село німе. З під стріх не вється
Синявий дим: лиш в ради-роди
Завив пес — усе здригнеться
І з хат несесь квиління: Хліба!

О горе вам, раби загонів,
Якщо весна до вас заглянє
З гостинцем нужди! Зойки дзвонів,
Роспучний плач і повінь муки
В селі бушують, наче тіні
Весняні ріки. Знявши руки,
Стоїш, страдальче, ждеш одради
З небес... Безумний! Ангел смерти
Твердий, як сталь! Питай поради
В німих чепіг...

Хоч-би ті хворі
Кохані діти дали ажерти
Неситій скибі!.. Кожна груда
Налита вщерть мужицьким потом...
А чим платить?.. Холодна злуда
І лютий голод — плід знемоги.

Сонце жевріло, хати купались
Нижем в полумю. Бачилось світо:
Тихо, ні звуку. В селі розлились
Здавлені стогни. Наче підтяте
Серпом колосся — вирнула кволa
З села громада. Діди рідали,
Тіни скидали, діти ішли голі,
З острахом бігли, жалко питали:
„Мамо, скажіть нам, де ми ідемо?"
— Цитьте, дитяко, в гості — за море
В гарну країну; може найдемо
Долю...

Як на, що гільзи клонить
Мовчки схиляють жалкі мати.
Взяла на руки кволу дитину,
Другий подала клуночок шмаття
І з лютим болем пішла...

Ішли — ішли. Пси скавуліли,
Жінки ридали, рвали волос,
Скиглили діти, старці ішли,
Гадали заперли в трупних ровах,
А в оці сяли люті муки:
Пекучий біль й безодня горя.

Стали прощатись. Господи правий!
Хто змірить глибінь смутку — розпуки
Хлопського серця? Ворог дукарий?
Найнят сіпака? Чи ті, що ронять
Облудні сльози над їх тягнем?
Ой, доведеться важко платити
За кожну сльозу з хлопської віі!
Навчишся, кате, кольки платити
Кров-піт страдальців — пожди!
Пішли.

І де загирищ, люта доле,
Нещасний люд? Чи відьма горя
Піде за ним ще і за море,
З ярмом работа